

'Lieve Ma, voor altijd' Mensje van Keulen houdt vertellend de dood op afstand

ER IS EEN SPAANS kinderliedje over een olifant die schommelt op een spinnenweb. Met ieder couplet komt er een nieuwe olifant bij en zolang er doorgezongen wordt, breekt het web niet....

YRA VAN DIJK 4 april 1997, 00:00

Hetzelfde principe ligt ten grondslag aan *Olifanten op een web*, de nieuwe roman van Mensje van Keulen. Met dit boek over het overlijden van haar moeder, hoopt ze het onmogelijke te bereiken, namelijk de dood even te bezweren. Het autobiografische verhaal is aanvankelijk vrij overzichtelijk en weinig uitdagend. Het loopt keurig van het moment van overlijden van moeder tot het moment dat de urn wordt geplaatst. De lezer wordt uitvoerig ingelicht over de doodkist (eenvoudig, blank hout), het opruimen van het huis ('breipatronen, kerstkaarten, hou de zak maar open'), en de crematie zelf ('een gastvrije kerel is de dood'). En net als in de meeste romans met een dergelijke thematiek wordt dit alles afgewisseld met herinneringen die tezamen een portret van de overledene vormen. Toch verschilt *Olifanten op een web* van andere literaire requiems. Dit is geen afscheid, geen afrekening, en zeker geen therapeutisch en afgerond rouwproces. Het is een krampachtige poging om dat alles nog even uit te stellen, om de dood zo lang mogelijk tegen te houden. Van Keulen, schrijfster van verhalen, kinderboeken en romans als *Bleekers zomer* en *Overspel*, heeft vaak benadrukt wars te zijn van het al te persoonlijke in haar boeken. Verhalen in de ik-vorm schreef ze zelden, aangezien die

beperkt zouden zijn tot 'uitweidingen over de eigen zieleroerselen'. Hetzelfde gold voor jeugdherinneringen: 'Mijn jeugd, het verleden, daar denk ik niet meer aan.' Blijkbaar heeft de dood van haar moeder haar gedwongen tegen wil en dank de eigen kindertijd in te duiken. Enige reserve is er wel, gezien de soberheid en distantie waarmee Van Keulen over vroeger vertelt. Veel van haar verhalen hebben een hoge herkenningfactor. Het kinderverdriet om een dode hamster, de misselijkheid na je eerste dronkenschap, de eerste verliefdheid, de eerste ongesteldheid, die nog met ingewikkelde gordeltjes en luiers werd bestreden. De concrete gebeurtenissen overlappen soms met de autobiografisch getinte verhalen uit *Allemaal tranen* (1972), en ook de manier van kijken is bekend. Mensje van Keulen heeft nog steeds een scherp oog voor het ongemakkelijke en tegelijk vertrouwde van een familiefeestje, een breiwerk of een kunstgebit. In gedachten keert ze terug naar haar talrijke Haagse ooms en tantes, 'terug naar de mensen die het vermogen bezaten met weinig tevreden te zijn en, omdat ze niets gekunstelds hadden, niet neerzagen op sentiment'. De lezer is gewaarschuwd; wie niet tegen een gezonde dosis emotie kan, mag hier afhaken. Tegen het einde van het boek worden we daar nog eens grondig aan herinnerd. Naar aanleiding van de slechte kritieken op haar roman *Engelbert* kalkte Van Keulen haar dagboek vol met haar verontwaardiging. Ze nam die boutade om een onbegrijpelijke reden op in deze roman. Recensenten en intellectuelen in het algemeen zijn gefrustreerd en gevoelloos: 'Wat een snobistische minachting, wat een zelfoverschatting. Naar de hel met ze' Ze kunnen niet huilen en niet lachen, omdat ze vinden dat gevoelens thuishoren bij de 'simpelen van geest'. Een ding is zeker, Mensje zelf schrikt niet terug voor sentiment. De weggepinkte tranen, vloeken, behuilde zakdoeken, koortsaanvallen en slaappillen zijn niet van lucht. Drama is het, vanaf de eerste dagboeknotitie ('Mijn lieve, lieve, lieve, lieve, lieve

moeder is dood') tot de uiteindelijke tekst op de doodkist ('Lieve Ma, voor altijd'). De overdrijving maakt de lezer wantrouwig, hoe zit het nu eigenlijk met die moeder? We krijgen het portret van een vrouw die naar Purol ruikt, de hele dag loopt schoon te maken bij zichzelf en anderen, en eindeloze bordjes pap kookt. Een begripvolle moeder die haar dochter een schuilplaats voor het dagboek aan de hand doet en die van haar armoede een kamertje voor Mensje huurt, zodat ze rustig kan schilderen. Later is ze een uitzonderlijke oma die de kamer binnenstormt om te vragen of de muziek alsjeblieft wat harder kan. Haar zorgzaamheid kan soms omslaan in een irritante sloverigheid. Bijvoorbeeld wanneer ze bij een bezoek aan haar dochter in Spanje nog vóór de begroeting de droge was van de lijn staat te halen. Maar het is een uiting van liefde, het schoonmaken neemt de plaats in van het afwezige fysieke contact tussen moeder en dochter: 'Niet om geld dus. Uit liefde. Ook dat nog. Een langdurige, indirecte aanraking, een aanraking van jewelste.' Vooral in Mensjes puberteit wordt deze constante zelfopoffering beklemmend. Zoals wanneer moeder en dochter samenzweren en Mensje later mag thuiskomen dan vader goed vindt. Dat is natuurlijk goed bedoeld, maar de verplichting tot dankbaarheid benauwt de dochter: 'God, laat haar deze keer in bed blijven.' Maar iedere keer ziet ze haar 'in haar nachthemd de keuken inkomen, waar ze wacht met haar armen over elkaar, haar schouders opgetrokken alsof ze het koud heeft, en ik denk dat ze dat doet omdat ze zelf nooit is uitgeweest in haar jeugd en het mij juist zo gunt, maar ik haat het dat ze daar staat.' Als Mensje ouder is, en zelf moeder, heeft deze woede plaatsgemaakt voor waardering: 'Een moment dat ik wil vasthouden: mijn moeder met Aldo aan tafel, bezig met een puzzel. Zij die naar hem kijkt, hun glimlach. In de keuken uit de kleine transistorradio een pianosonate van Schubert.' Wellicht zijn deze serene momenten wel de mooiste uit het leven, maar het zijn zeker niet de meest interessante passages

van de roman. Die ontstaan pas waar het wringt, waar het de lezer, en waarschijnlijk Mensje zelf ook, een raadsel is hoe het nu precies zit met deze moeder-dochterrelatie. Wat betekent het dat moeder droomt dat haar dochter haar achtervolgt met een mes? Waarom bedenkt Mensje als kind de vreselijkste ongelukken die haar moeder kunnen overkomen? Haar kinderlijke angst voor de kwetsbaarheid van haar moeder verdwijnt niet op latere leeftijd. Als de ouders scheiden en haar moeder daardoor instort en wordt opgenomen, kan Mensje dat duidelijk niet verdragen. Ze klinkt eerder geïrriteerd dan medelijdend of bezorgd: 'Ik begreep niet dat ze zelf niet in de gaten had hoe stuitend het was.' Hoe ernstig de situatie is, blijkt pas als moeder zichzelf toetakelt met het keukenmes. Mensje wordt zelfs bang voor haar: 'Ik haalde me in mijn hoofd dat ze, omdat ze destijds met mijn vader had moeten trouwen, mij als de oorzaak van haar ongeluk zag. Wat dacht ze als ze met die onpeilbare uitdrukking naar me keek? (...) Ik was er op een gegeven moment zeker van dat er een mes in die handtas zat en durfde haar mijn rug niet langer toe te draaien.' Zouden het deze ambivalente gevoelens zijn die met Olifanten op een web 'vereffend' moesten worden? Dat kan alleen als de dood even uitgesteld wordt, in het vertellen zelf. Daar kan zelfs de dood niet tegenop, want 'Wat kan hij nou, behalve dat laffe kunstje? Hij kan niet spreken en niet luisteren'. Bovendien kan hij niets voelen of maken, 'hij kan niet musiceren, schilderen of dansen, hij kan geen tafel timmeren, sokken breien of speculaas bakken'. Deze meelijwekkende dood vertoont opvallende overeenkomsten met die van de Poolse dichteres Szymborska. Zij verwijt de dood ook al dat hij niets weet van 'weven, mijnbouw en landbouw' of van 'scheepsbouw en taarten bakken'. Van Keulen gaat het uiteindelijk om het verzinnen als verzet tegen de dood, om het weven van 'een web vol schommelende olifanten'. De onopgeloste psychologische spanning in de roman maakt dat de lezer het betreurt er niet bij te

kunnen zijn wanneer Van Keulen stopt met vertellen. Want dan zal het web onvermijdelijk moeten knappen en tuimelen de olifanten naar beneden. Yra van Dijk Mensje van Keulen: Olifanten op een web. Atlas; 253 pagina's; € 39,90. ISBN 90 254 2223 3.

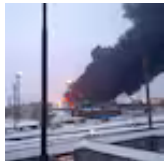
AANBEVOLEN ARTIKELEN

Ook interessant voor u

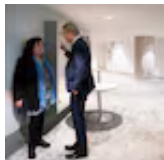
NIEUWS

Zonder clubsteun geen lhbt-inclusie in het Nederlandse voetbal

NIEUWS

Oekraïense drones treffen oliesector Rusland, Moskou zet raketsystemen in

REPORTAGE

PVV, VVD, BBB en NSC moeten flink werken aan onderlinge chemie om rechts kabinet in veilig vaarwater te krijgen

ALBUM

Het BBC Concert Orchestra stoft de filmische en onderhoudende orkestwerken van Dorothy Howell af

INTERVIEW

KNVB-preses Just Spee zwaait af: 'We moeten niet de hele wereld willen verbeteren'

Advertentie

Wilt u belangrijke informatie delen met de Volkskrant?

Tip hier onze journalisten

Algemeen

[Contact met de redactie](#)

[Contact met de klantenservice](#)

[Privacystatement](#)

[Abonnementsvoorwaarden](#)

[Gebruiksvoorwaarden](#)

[Cookiebeleid](#)

[Privacy-instellingen](#)

[Auteursrecht](#)

[Colofon](#)

Service

[Klantenservice](#)

[Bezorgklacht indienen](#)

[Bezorging pauzeren](#)

[Bezorging wijzigen](#)

[\(Bezorg\)adres wijzigen](#)

[Adverteren](#)

[Losse verkoop](#)

Meer de Volkskrant

[Abonneren](#)

[Nieuwsbrieven](#)

Digitale krant

Webwinkel

Puzzels

RSS-feeds

Facebook

Twitter

Android apps

iOS apps

Navigeer

Columnisten

Recensies

De Volkskeuken

Archief

Op alle verhalen van de Volkskrant rust uiteraard copyright.

Wil je tekst overnemen of een video(fragment), foto of illustratie gebruiken, mail dan naar copyright@volkskrant.nl.

© 2023 DPG Media B.V. - alle rechten voorbehouden

Home

Editie